

סדרת הרצאות מקוונות : "אשקלון: סודות מעמקי האדמה"

מכללת אשקלון, עיריית אשקלון ורשות העתיקות מציגות סדרה של הרצאות החושפות את התרבויות הקדומות בעיר ובסביבתה, את הממצאים המרהיבים ואת סיפורי הקדמונים. ההרצאות מועברות על ידי מרצים בכירים ממכללת אשקלון ומרשות העתיקות.

לינק להרצאות בזום: <https://us02web.zoom.us/j/82944110981>

שם המרצה	שם ההרצאה	תאריך
מר ניר פארן	"שודדים, הרפתקנים וחוקרים באשקלון" – ההיסטוריה של הארכיאולוגיה בתל אשקלון	9.2.2021
ד"ר רפאל (רפי) לואיס וד"ר מיכל בירקנפלד	"המפלצת האשקלונית" – בידודה וכיבושה של אשקלון הפאטימית בידי הפרנקים (צלבנים)	16.2.2021
ד"ר דניאל וורגה	"נכנס יין יצא סוד" – סודות עולם היין בעולם הקלאסי והקשר האשקלוני	23.2.2021
ד"ר יעל עבאדי-רייס	"הראשונים": על הכפר הפרהיסטורי באשקלון	2.3.2021
ד"ר אבי ששון	"מים, מקור החיים" – סבילים באשקלון וסביבותיה.	9.3.2021
ד"ר איתן קליין	"האם יהודים העלימו מיסים בשלהי ימי הבית השני?" – מבט מחורבת עתרי שבשפלת יהודה	16.3.2021
ד"ר אלנה קוגן זהבי	"חלון הראווה של מלכי אשור", הארמונות במרכז האימפריה הנאו-אשורית ובארץ ישראל	6.4.2021
פרופ' יצחק רייטר	עולים לרגל לאשקלון" – החייאת העלייה לרגל למשהד חוסיין באשקלון	20.4.2021

”אשקלון: סודות מעמקי האדמה” תאריך: 9.2.2021 שעה 19.00

”שודדים, הרפתקנים וחוקרים באשקלון” – ההיסטוריה של הארכיאולוגיה

בתל אשקלון

ניר-שמשון פארן, רשות העתיקות

לינק להרצאות בזום: <https://us02web.zoom.us/j/82944110981>

תל אשקלון ממוקם במישור החוף הדרומי. התל היה מיושב למן התקופה הכלקוליתית ועד שלהי ימי הביניים. השרידים של החומות והמבנים עדיין ניכרים על פני השטח ועל הסוללה המקיפה את התל.

ההרצאה תספר על שודדים, הרפתקנים, סקרנים וחוקרים, שעוצמת השרידים הובילה אותם לבקר בתל אשקלון, לחקור אותו, לצייר אותו ולעיתים אף לחפור בו, לטוב ולרע.

ניר שמשון פארן הוא ארכיאולוג ברשות העתיקות מזה כ-25 שנים. הוא ארכיאולוג נפת אשקלון ברשות העתיקות וחוקר את המורשת התרבותית של העיר. בעל תואר שני בארכיאולוגיה של תקופת הברונזה הביניימית בנגב.

”אשקלון: סודות מעמקי האדמה” תאריך: 16.2.2021 שעה 19.00
”המפלצת האשקלונית” – בידודה וכיבושה של אשקלון הפאטימית בידי הפראנקים
(צלבנים)

ד”ר רפאל (רפי) לואיס, המכללה האקדמית אשקלון, ד”ר מיכל בירקנפלד, רשות העתיקות ואוניברסיטת באר שבע

לינק להרצאות בזום: <https://us02web.zoom.us/j/82944110981>

הכרוניקאי וויליאם הבישוף של צור (מת ב-1185 בקרוב) דימה את תושביה המוסלמים של אשקלון הפאטימית למפלצת ההידרה המיתולוגית האיומה. כמו ההידרה (המצמיחה שני ראשים במקומו של זה שנערף) כך גם תושבי אשקלון, ככל שמכים אותם בחרב, כך הם הולכים ומתחזקים. למרות שבקרבת האחרון של מסע הצלב הראשון שנערך על שדות אשקלון נחלו הכוחות הפאטימים מפלה קשה בידי הפרנקים (צלבנים), העיר האסלאמית לא נפלה לידי המנצחים. במשך 54 השנים הבאות ועד לכיבושה של העיר באוגוסט 1153, הייתה אשקלון כעצם בגרונו. הדימוי המפלצתי של העיר ושל תושביה הודבק בה, כיוון שאשקלון הייתה למוקד ממנו יצאו כוחות אסלאמיים לפשיטות ולמעשי ביזה ברחבי ממלכת ירושלים הפרנקית. במהלך השנים היו ניסיונות לבודד את אשקלון ולהפחית את האיום האשקלוני.

במהלך ההרצאה תוצג נקודות המבט החדשה (תרתי משמע) על פרק חשוב זה בתולדותיה של העיר אשקלון וסביבתה. בנוסף נראה כיצד פעולות המצור על אשקלון במהלך המאה ה-12 השפיעו בעבר ולמעשה משפיעות עד היום על התפתחותה של העיר בת ימינו.

ד”ר רפי לואיס, ארכיאולוג המתמחה בארכיאולוגיה של מרחב, בארכיאולוגיה של ממלכת ירושלים ובחקר שדות קרב. בימים אלה הוא מנהל חפירות ומחקרים בהר ציון, ביגבעת הקרב' של הלי"ה ובקרני חיטין.

ד”ר מיכל בירקנפלד, ראש ענף GIS מחקרי ברשות העתיקות, היא ארכיאולוגית המתמחה בארכיאולוגיה דיגיטלית וביישומי ממי"ג בארכיאולוגיה. במסגרת זו עורכת מיכל מחקרים מגוונים העוסקים בניחותי סביבה ודפוסים מרחביים. כפרהיסטוריונית, וכפוסט דוקטורנטית באוניברסיטת בן גוריון שבנגב, עוסקת מחקרה העיקרי בפרהיסטוריה ובפרוטו-היסטוריה של דרום הנגב.

”אשקלון: סודות מעמקי האדמה” תאריך: 23.2.2021 שעה 19.00

”נכנס יין יצא סוד” – סודות עולם היין בעולם הקלאסי והיין האשקלוני

ד”ר דניאל וורגה, רשות העתיקות

לינק להרצאות בזום: <https://us02web.zoom.us/j/82944110981>

יין היה המשקה האהוב על היוונים והרומאים. הם סגדו לאלים אשר היו אחראים על משקה זה, ביוון – דיוניסוס, וברומא – בכחוס. היין והקטרת הקטורת המשיכו ללוות את הטקסים בנצרות. גידול הגפן וייצור היין הפכו לענף חקלאי מוביל בארץ הקודש בתקופה הביזנטית. גיתות תעשייתיות רבות ליצור יין, שהוקמו בכל רחבי הארץ ובפרט באזור דרום הארץ, הן העדות החומרית של תופעה נרחבת זאת.

היין האשקלוני היה מפורסם בכל רחבי האימפריה הרומית ולאחר מכן באימפריה הביזנטית, שירשה אותה. כלי חרס שהובילו את היין האשקלוני נחשפו במקומות מרוחקים כגון בריטניה, גרמניה וספרד. ההרצאה תעסוק בהיבטים אלה ובהיבטים נוספים של עולם היין, עם דגש על אזור אשקלון.

ד”ר דניאל וורגה, ארכיאולוג חופר חוקר בכיר ברשות העתיקות מרחב דרום ועמית הוראה במחלקה למקרא, ארכיאולוגיה והמזרח הקדום באוניברסיטת בן גוריון.

”אשקלון: סודות מעמקי האדמה” תאריך: 2.3.2021 שעה 19.00

”הראשונים” – על הכפר הפרהיסטורי באשקלון

ד”ר יעל עבאדי-רייס, רשות העתיקות

לינק להרצאות בזום: <https://us02web.zoom.us/j/82944110981>

ראשית הנוכחות האנושית באזור אשקלון זוהתה כבת אלפי שנים ושרידים ממנה נחפרו בשטחה של העיר אשקלון של ימינו. בהרצאה נכיר את האתרים הפרהיסטוריים בעיר וכן את הכפר הקדום הגדול שהתקיים כאן לפני 6000 שנים. בחפירה רחבת היקף שנעשתה בשנים האחרונות נחשפו חיי היומיום של הכפריים, שהסתמכו על חקלאות, מרעה ודיג ועמדו בקשרים תרבותיים עם אתרים ממזרח ומצפון. ממצאים מיוחדים מעידים על קשרי מסחר רחבי טווח, שבאמצעותם הגיעו אובסידיאן מאנטליה, נחושת מהערבה וצדפים מהנילוס. בכפר הגדול היו אזורי מגורים, ובאופן יוצא דופן בתקופה, גם אזור של מבני ציבור גדולים שתכולתם שונה בבירור משל בתי המגורים. הנתונים המגוונים שנאספו מאפשרים לשחזר את תמונת היישוב הקדום באזור אשקלון בשלהי התקופה הפרהיסטורית.

ד”ר יעל עבאדי רייס, חוקרת-חופרת במרחב דרום של רשות העתיקות. בוגרת שלושה תארים באוניברסיטת בן גוריון בנגב, ובת-דוקטורט באוניברסיטת קליפורניה סן דייגו. מתמחה בחקר חברות מדבריות פרהיסטוריות, ובעיקר בתקופה הניאוליתית והכלקוליתית – בהתפתחותן של חברות מורכבות.

”אשקלון: סודות מעמקי האדמה” תאריך: 9.3.2021 שעה 19.00

”מים, מקור החיים” – סבילים באשקלון וסביבותיה.

ד”ר אבי ששון, המכללה האקדמית אשקלון

לינק להרצאות בזום: <https://us02web.zoom.us/j/82944110981>

אספקת מים לעוברי דרך, באמצעות חפירת בארות, בורות ומאגרים בצידי דרכים, הייתה מנהג שרווח בעולם הקדום, והדים לו בארץ-ישראל אנו מוצאים במקורות ובממצאים מן התקופות הקדומות.

מתקופת הבית השני ידועות מספר הלכות, שחייבו את הרשות הציבורית להתקין ולתחזק מאגרי מים לאורך הדרכים העולות לירושלים, על מנת לספק לעולי הרגל את צרכיהם הבסיסיים. מאגרים אלה כונו במקורות היהודיים בכינויים שונים.

החל מימי הביניים קיבלה מצווה זו, ובעיקר אספקת מים, בקרב המוסלמים מימד ארכיטקטוני מיוחד לו, בדמות ה'סביל', הרהט.

בהרצאה נציג את המקורות ההיסטוריים העוסקים בדאגה לעוברי דרך, ונסקור את התפתחותה האדריכלית של מצווה זו ושרידיה בשטח מהתקופות הקדומות ועד היום. תשומת לב מיוחדת תינתן לביטוי המודרני של מנהג זה כפי שמצאנו בכמה מקומות במדינת ישראל.

ד”ר אבי ששון, מרצה בכיר בחוג ללימודי ארץ-ישראל, עוסק בין השאר בתרבות חומרית ובהיסטוריה של המים בארץ ישראל.

”אשקלון: סודות מעמקי האדמה” תאריך: 16.3.2021 שעה 19.00

”האם יהודים העלימו מיסים בשלהי ימי הבית השני?” – מבט מחורבת עתרי

שבשפלת יהודה

ד”ר איתן קליין, רשות העתיקות והמכללה האקדמית אשקלון

לינק להרצאות בזום: <https://us02web.zoom.us/j/82944110981>

בחפירות שערכה לאחרונה רשות העתיקות בחורבת עתרי שבשפלת יהודה נחשף מבנה משלהי ימי הבית השני בחלק הצפוני-מערבי של האתר. ברצפת אחד מחדרי המבנה נחשף פתח למערכת מחסנים תת-קרקעית. פתח המערכת הוסלק מתחת לרצפת המבנה כך שלא התאפשר לאתרו. במערכת המחסנים נתגלה ממצא נומיסמטי וקרמי המצביע על שימוש במהלך ימי הבית השני ועד לשנה ב' למרד החורבן (67–68 לסה"נ). בהרצאה זו יוצגו תוצאות החפירה תוך התמקדות בממצאי מערכת המחסנים התת-קרקעית. לאור ממצאי החפירה תעלה האפשרות לראות במערכת זו מחסן ששימש להסתרה של תוצרת חקלאית מפני השלטונות הרומיים, ותידון שאלת שימוש והתפתחותן הכרונולוגית של מערכות המסתור בשפלת יהודה.

ד”ר איתן קליין, סגן מנהל היחידה למניעת שוד עתיקות ברשות העתיקות ומרצה בחוג ללימודי ארץ-ישראל וארכיאולוגיה במכללה האקדמית אשקלון.

מחקריו עוסקים בחקר ארץ ישראל בתקופות הקלסיות, בדגש על חקר ארץ-יהודה, חללים תת-קרקעיים, מרד בר-כוכבא והתרבות החומרית של תושבי יהודה בתקופה הרומית המאוחרת.

”אשקלון: סודות מעמקי האדמה” תאריך: 6.4.2021 שעה 19.00
”חלון הראווה של מלכי אשור” – הארמונות במרכז האימפריה הנאו-אשורית ובארץ
ישראל

ד”ר אלנה קוגן זהבי, רשות העתיקות

לינק להרצאות בזום: <https://us02web.zoom.us/j/82944110981>

במאות הח’-הז’ לפסה”נ היתה האימפריה הניאו-אשורית השליטה הבלעדית בכל המזרח הקדום. במשך 300 שנות קיומה הציגו מלכי האימפריה הניאו-אשורית את עושרם ואת הישגיהם באמצעות מפעלי בנייה אדירים, ובהם שלוש ערי בירה חדשות לשם הנצחת שמם: נמרוד (נמרוד), דור-שרוכן (חורסבד) ונינווה (קיונג’יק). עם התעצמות האימפריה האשורית והרחבת כיבושיה למערב, בוטל מעמדן המדיני של חלק ניכר מהממלכות והן סופחו למערך הפחוות של האימפריה האשורית. בממלכות הכבושות הוקמו מרכזי שלטון חדשים ועמם חרגה הבנייה הממלכתית אשורית מחוץ לגבולות מרכז האימפריה והגיעה גם לארץ ישראל. ההרצאה הנוכחית מבקשת לעקוב אחר תכנית ארמונות המלכות במרכז האימפריה ואחר השרידים האדריכליים, שהותירה האימפריה הנאו-אשורית בארץ ישראל.

ד”ר אלנה קוגן זהבי, ארכיאולוגית ותיקה ברשות העתיקות, המנהלת בעיקר חפירות מהתקופות הקלסיות. סיימה לימודי תואר ראשון באוניברסיטת בן גוריון, את לימודי התואר השני באוניברסיטת תל-אביב ואת הדוקטורט, הדן בבנייה הממלכתית אשורית בארץ ישראל, באוניברסיטת חיפה.

”אשקלון: סודות מעמקי האדמה” תאריך: 20.4.2021 שעה 19.00

”עולים לרגל לאשקלון” – החייאת העלייה לרגל למשהד חוסיין באשקלון

פרופ' יצחק רייטר – המכללה האקדמית אשקלון

לינק להרצאות בזום: <https://us02web.zoom.us/j/82944110981>

מאז שנת 1980 עולים לרגל למקום מוצנע בתוך מתחם בית החולים ברזילי באשקלון מאות אלפי שיעים אסמאעיליים, חברי כת בוהרה דא'ודייה מהודו, מפקיסטאן ומאינדונזיה, הרואים עצמם צאצאי הפאטימים ששלטו במצרים ובאזור כמאתיים שנים במאות ה-11–12. לפי אמונתם אתר העלייה לרגל היה מקום קבורה זמני של ראשו של חוסיין ב' עלי למשך כמה מאות שנים בין המאות ה-7–12, או ה-10–12. זמן זה די בו כדי שקדושתו של חוסיין – האימאם השני של השיעה ונכדו של הנביא – יטמיע באדמה את הקדושה ואת כוחותיו הנסיים. המשהד – אתר הזיכרון – לחוסיין פוצץ בשנת 1950 כחלק מתהליך ייחוד המרחב והרחקת הערבים המוסלמים ממנו. אולם 30 שנים לאחר מכן, וכ-800 שנים לאחר גירוש הפאטימים ממצרים על ידי צלאח אל-דין בשנת 1171, הגיעו צאצאי הקהילה השיעית-אסמאעילית הזו מהודו להחיות את העלייה לרגל למקום הקדוש, ובשנת 2000 אף בנו מחדש משהד סמלי במקום שפעל בו המשהד המקורי. בהרצאה נחשוף מהם התנאים הפוליטיים שאפשרו את החייאת העלייה לרגל והבנייה מחדש של המשהד חמישה עשורים לאחר שפוצץ באופן סמלי.

פרופסור יצחק רייטר הוא ראש החוג ללימודי א"י במכללה האקדמית אשקלון, ומומחה לאסלאם ולפוליטיקה של המזרח התיכון ושל ישראל. תחום מחקריו בשנים האחרונות הוא יישוב וניהול כסוכים במקומות קדושים.